

ТУРИСТСЬКІ РЕСУРСИ В РЕГІОНІ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

Стаття присвячена важливості туристських ресурсів для розвитку туризму в регіоні. В статті виявлено особливості трактування туристських ресурсів, розглянута еволюція трактовки поняття «туристські ресурси» у вітчизняній літературі, запропонована класифікація туристських ресурсів, що формує теоретичну базу для розвитку туризму в регіоні. Визначені особливості використання туристських ресурсів в регіоні.

Ключові слова: туристські ресурси, класифікація туристських ресурсів, туризм, регіон.

PPYSAREVSKYI I. M., PYSAREVA I. V.

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

TOURIST RESOURCES IN THE REGION AS THE KEY FACTOR OF TOURISM DEVELOPMENT

In current conditions, study of tourist resource development state and determination of the ways for their the most optimal use in regions where different types of tourism are actively developing and where the field is defined as one of the main in the economy are of particular meaning. The purpose of the article is to determine an importance of tourist resources and a possibility of their use for the tourist development in the region. In the article, the features of interpretation for tourist resources are revealed, as well as the evolution of the interpretation for the concept of "tourist resources" in the Ukraine researches is considered. The owned definition of tourism resources, which defines them as a combination of natural and climatic, social and cultural and infrastructure factors of the region, used during the production of tourist products to meet human needs in the process and for the purpose of tourism and give a real economic effect, is represent. It is determined that tourist resources are the basis for the formation, promotion and implementation of national, regional and local tourist products, designing tourist excursion routes. Different types of tourist resource classifications are analyzed, and the owned classification of tourism resources, which forms the theoretical basis for the tourism development in the region, is proposed. The features of tourist resource use in the region are examined. It is determined that management of tourism development in the region is possible only through the creation and development of dynamic (changing) tourism resources. According to the results of the conducted study, the following conclusions can be drawn: the regions have natural tourist resources that create tourist activity background which can be only adapted and resources that can be changed, developed, created, "manoeuvred" to achieve social and economic goals; the resources of the region can act as objects of tourist interest that able to attract, and provoke tourist interest to visit the region; tourist resources reinforce the consumer value of regional tourist products, that is, they create competitive advantages over regions with equivalent motivating resources; in each region, even significantly deprived of natural conditions, a socially and economically meaningful development of tourism is possible through the creation and development of social and cultural and infrastructural resources.

Keywords: tourist resources, classification of tourism resources, tourism, region.

Актуальність теми дослідження. В сучасних умовах особливе значення набуває вивчення стану освоєння туристських ресурсів та визначення шляхів їх найбільш оптимального використання в регіонах, на території яких активно розвиваються різні види туризму і де ця галузь визначена як одна з головних в економіці. Туристські ресурси зумовлюють і визначають такі найважливіші економічні показники туризму, як кількість туристів, прибуток від подорожей, ціна на послуги, географія подорожей, їхній сезонний розподіл, тривалість перебування та ін. У 2016 році кількість туристів, що відвідали Україну, склала 21,42 тис. осіб, а прибуток від туризму – 4,3 млн доларів. Порівняно з 2015 роком кількість туристів збільшилась на 1 %, а прибуток від туризму – на 1,5 % [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченню проблем туристських ресурсів присвячено багато праць вчених-економістів, географів, маркетологів: В.С. Преображенський, М.П. Мальської, В.І. Стафійчука, О.Ю. Малиновської, В.Ф. Сірик, М.П. Крачило, Н.В. Фоменко, Н.А. Кравченко, В.І. Новікової, І.М. Філоненко, Р. Гранде, П. Деффер, Г. Харріса та багатьох інших вчених з різних вузів та науково-дослідних установ. В Україні найбільш глибоко цією проблематикою займається доктор географічних наук, професор кафедри країнознавства і туризму географічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка О.О. Бейдик.

Мета і завдання дослідження. Питання розвитку туристських ресурсів в регіоні сьогодні є актуальним та потребує подальшого дослідження. Тому основними завданнями статті є дослідити особливості трактування туристських ресурсів, розглянути еволюцію трактовки поняття «туристські ресурси» у вітчизняній літературі. Проаналізувати існуючі класифікації туристських ресурсів та, запропонувати класифікацію, що формує теоретичну базу для розвитку туризму в регіоні.

Виклад основного матеріалу. Туристські ресурси мають важливе значення для розвитку як міжнародного, так і внутрішнього туризму, вони є основною метою подорожей. Отже, одним із провідних факторів розвитку туризму є наявність значної кількості туристських ресурсів на території регіону, що показано на рис. 1.

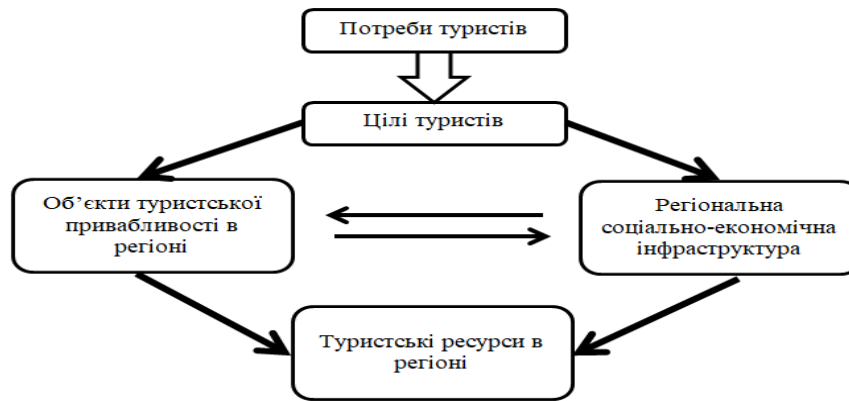

Рис. 1. Туристські ресурси як ключовий фактор привабливості регіону для туристів

Складність розгляду туристських ресурсів обумовлена неоднозначним підходом до визначення цього поняття. У вітчизняній теорії та практиці вивчення та організації туристської діяльності тривалий час переважав рекреаційно-географічний підхід, а розвиток туризму був об'єктом вивчення рекреаційної географії. Ця «спадковість» наклала відбиток на формування термінологічного апарату в галузі туризму, зокрема на визначення туристських ресурсів.

Варто взяти до уваги те, що в Україні до 2002 р. у науці не існувало напряму «Туризм», закріпленого стандартами, у науковій термінології використовується визначення «рекреаційні ресурси», де як ресурси виступають елементи і різні поєднання природних і антропогенних (культурних) ландшафтів, які можуть бути використані для виробництва туристських послуг та задоволення потреб у лікувальному, спортивно-оздоровчому або екскурсійному туризмі [4, с. 55].

Ключова відмінність між рекреаційними і туристичними ресурсами, полягає в тому, що туристські ресурси прямо чи опосередковано використовуються для отримання економічної вигоди. Організуючи екскурсію до цікавого об'єкта туристського показу, туроператор або екскурсійне бюро безпосередньо отримують вигоду від своєї діяльності, сприяючи тим самим відтворенню цього туристичного ресурсу. Будуючи готель у привабливій туристській зоні, підприємець побічно користується туристськими ресурсами, що забезпечують приплив туристів у регіон. Рекреаційні ресурси про те не завжди можуть бути використані з витяганням матеріальної вигоди.

Згідно з Законом України «про туризм», туристськими ресурсами є пропонувані або такі, що можуть пропонуватися, туристичні пропозиції на основі та з використанням об'єктів державної, комунальної чи приватної власності. Це визначення є не достатньо повним, тому візьмемо за базове визначення Ю.Ф. Волкова, що розглядає туристські ресурси як «природні, історичні та соціально-культурні фактори, що містять у собі об'єкти демонстрації і вивчення, а також інші об'єкти, які здатні задовольнити духовні потреби людей, сприяючи відновленню та розвитку їхніх фізичних і моральних сил, становлять туристські ресурси» [5].

Це положення визнає туристські ресурси як частину природного і антропогенного середовища, деякі її об'єкти та явища, що необхідні людині та складають мотив, стимул для подорожі. Для розкриття сутності туристських ресурсів використані такі категорії, як потреби людей (духовні), цілі (відновлення і розвиток фізичних і моральних сил), а також безпосередньо перелік або типологія туристських ресурсів (природні, історичні та соціально-культурні фактори, що включають у себе об'єкти демонстрації і вивчення, а також інші об'єкти).

Аналізуючи визначення туристських ресурсів, дослідники виділили певні особливості у підходах визначення, а саме: урахування складу, комплексність та їхню прив'язку до території.

Із погляду складу визначення туристських ресурсів поділяється на два підходи. Перший, передбачає, що до таких ресурсів зараховують дві групи внутрішніх факторів – природні та соціокультурні. Прихильниками такого підходу є вчені: Ю.Б. Хромов та В.А. Ключкін, – які розглядають природні та культурні туристські ресурси; О.А. Веденін, В.Н. Козлов – природні та культурно-пізнавальні; Ю.С. Путрик, А.В. Гидбут – природні та культурно-історичні; А.Б. Штрогін – природні та соціокультурні [8].

Інший підхід до виявлення складу туристських ресурсів полягає у виділенні трьох груп чинників: природні, соціокультурні та інфраструктурні (матеріально-технічні) чинники. Цей підхід використовують такі вчені: Н.І. Кабушкін, О.Ю. Александрова, І.А. Ревінський, Л.С. Романова та А.Г. Нізамієв, – що виділяли природні, соціокультурні та інфраструктурні туристські ресурси; Т.К. Сергеева виділяє природні ландшафти, культурні ландшафти та інфраструктуру [9].

Другою особливістю у визначенні туристських ресурсів є взаємозв'язок їхніх елементів. Низка авторів розглядає фактори, що утворюють ресурси як окремі об'єкти, здатні задовольнити потреби туристів (І.І. Пирожник, П. Деффер, Е.Л. Плісецький і т.д.), інші – не окремі елементи природно-антропогенного характеру, а їх поєднання або сукупність, що забезпечує задоволеність потреб туристів (Г.П. Долженко, О.О. Бейдик, В.Г. Гуляєв, І.Н. Гаврільчак).

Третя особливість визначення туристських ресурсів з погляду їхньої прив'язки до території. Більшість дослідників ід час визначення туристських ресурсів не «прив'язують» їх до певної території. Разом із тим туристські ресурси мають таку характеристику, як «не транспортабельність», їх неможливо перевезти з одного місця в інше для використання у виробничій діяльності. Зважаючи на це, ми, як і Е.Л. Плісецький, Г.П. Долженко, Г. Харріс, О.О. Бейдик, І.Н. Гаврільчак і Д.С. Ушаков, дотримуватимемося підходу, за якого туристські ресурси розглядаються з «прив'язкою» до території, яка має фактори, поєднання яких створює можливість для виробництва турпродуктів і задоволення потреб туристів. Крім того, з погляду регіонального туризму, «прив'язка» до території має важливе значення, оскільки регіональні ресурси обмежені і відображають стан конкретної території регіону, а здатність регіону задовольняти потреби туристів, задається саме складом та станом ресурсних факторів території, на якій розташований регіон.

Визначимо чотири підходи до розкриття сутності туристських ресурсів:

– туристські ресурси розглядаються як особливий вид ресурсів для здійснення туристської діяльності – унікальні об'єкти, що приваблюють туристів і використовуються безпосередньо із рекреаційною та іншою туристською метою; тоді вони становлять сукупність об'єктів, які породжують туристський інтерес, що зводить їх до об'єктів показу різного роду; цей підхід доцільний для аналізу потенційної привабливості регіону для розвитку туризму;

– туристські ресурси подаються як сукупність безпосередніх і непрямих ресурсів, тобто як множинність об'єктів показу та індустрії туризму; такий підхід потрібно використовувати для аналізування та оцінювання напрямків та умов використання туристичного потенціалу території регіону;

– туристські ресурси розглядаються у всій сукупності ресурсів прямо чи опосередковано використовуються у сфері туризму, тобто як сукупність об'єктів показу, індустрії туризму та забезпечують сфер діяльності в регіоні; цей підхід доцільно використовувати для комплексного і системного аналізу туристського потенціалу території, напрямів та умов його розвитку, а також вплив туризму на економіку регіону і навпаки;

– туристські ресурси подаються як специфічна для туризму сукупність використовуваних у практиці фінансово-господарської діяльності основних категорій ресурсів – інформаційних, землі і капіталу, людських та їх складових.

Таким чином, визначимо туристські ресурси в регіоні як сукупність природнокліматичних, соціокультурних та інфраструктурних факторів регіону, що використовуються під час виробництва туристського продукту для задоволення потреб людини в процесі і з метою туризму та дають реальний економічний ефект.

Туристичні ресурси є основою для формування, просування і реалізації національного, регіональних та місцевих туристичних продуктів, проектування туристично-екскурсійних маршрутів.

Крім дискусії про віднесення тих чи інших об'єктів до категорії туристських ресурсів, не склалося єдиного підходу до класифікації туристських ресурсів, що, зрозуміло, є стримувальним фактором до формування єдиного державного кадастру туристичних ресурсів. Кадастр туристських ресурсів – узагальнена (економічна чи екологічна) споживча (вартісна або бальна) оцінка туристських ресурсів.

Основна мета створення кадастру – це виявлення шляхів найбільш ефективного використання всіх передумов розвитку туризму в різних регіонах. Для цього в кадастрі повинна міститися комплексна характеристика туристських ресурсів, включаючи їхній детальний облік і класифікацію, якісну і кількісну оцінку економічної ефективності освоєння, аналіз використання і його основні перспективи, а також найважливіші заходи з охорони туристично-рекреаційних ресурсів.

Класифікація туристських ресурсів здійснюється з метою інформування потенційних туристів про споживчо-експлуатаційні характеристики ресурсів, установлення гранично допустимих навантажень, створення належних умов для охорони та збереження ресурсів тощо.

За кордоном, незважаючи на значний період наукових досліджень сутності і класифікації туристських ресурсів та об'єктів, не склалося єдиного підходу до трактування цих понять.

Наприклад, Конвенція всесвітньої спадщини (UNESCO World Heritage) розподіляє усі туристські ресурси на культурну та природну спадщину.

У вітчизняній літературі існує безліч класифікацій туристських ресурсів. Найчастіше дослідники сфери туризму не ставили перед собою окремого завдання розробити класифікацію видів і типів ресурсів, а просто розглядали їхні різновиди, і в багатьох роботах відсутня вказівка на підстави класифікації.

В цілому всі класифікації туристських ресурсів умовно можна об'єднати в 3 групи: класифікації за складом (за утворювальними факторами і елементами, їхньою функціональною придатністю); класифікації за оцінними параметрами якості туристських ресурсів; класифікації за характеристиками, не зв'язаними з оціночними (якісними) показниками туристських ресурсів.

1. Класифікації туристських ресурсів за складом. Як вже зазначалося, при виявленні ресурсів думки авторів відрізняються за інфраструктурним аспектом, тобто включенням до складу туристських ресурсів інфраструктурних елементів. Отже, за складом туристські ресурси можна розподілити: за характером та за функціональною придатністю.

За характером ресурси класифікують на природнокліматичні (кліматичні, водні, гідромінеральні, лісні та гірські), соціокультурні (культурні, історичні, архітектурні, археологічні, наукові, культові, видовищні та розважальні) та інфраструктурні (засоби розміщення, організації перевезень та засоби організації харчування).

За функціональною придатністю туристські ресурси розділяють: для відпочинку, лікувально-оздоровчі, спортивні, духовні, пізнавальні, розважальні та професійні.

2. Класифікації туристських ресурсів за оцінними параметрами їх якості. Друга група класифікацій зводиться до поділу туристських ресурсів на основі оціночних параметрів їхньої якості.

Перший оцінний параметр якості дозволяє ресурси одного цільового призначення розділити залежно від ступеня їхньої придатності (за технологічними характеристиками) для організації певного виду туризму. Позначимо цей критерій класифікації як «технологічна придатність», а ресурси розділимо на: сприятливі, відносно і мало сприятливі.

Другий оціночний параметр якості ресурсів, який можна використовувати для класифікації туристських ресурсів – це ступінь їх комфортності (А. Ю. Александрова, В. М. Козирев, І. І. Пирожник, А. Б. Штогрин). Цей показник, як і попередній, є інтегрованим і вмістить різні характеристики умов, у яких надається туристський продукт.

Третій оцінний параметр якості туристських ресурсів – це їхня естетична привабливість (В.Г. Гуляев, І.Ф. Карташевская, В.М. Козирев, І.І. Пирожник, Т.К. Сергеева, В.В. Храбовченко, Ю.Б. Хромов, В.А. Ключкін, А.Б. Штогрин) [8]. Цей параметр якості найважче оцінити, тому що візуальне сприйняття ресурсів дуже суб'єктивно. Незважаючи на це, наразі розроблено багато методик, заснованих на різних підходах, які дозволяють оцінити естетичну привабливість туристських ресурсів. Здебільшого естетична оцінка ресурсів також заснована на співвідношенні різних критеріїв їхньої цінності з експертними оцінками, опитуваннями споживачів.

Найчастіше, під час оцінювання якості ресурси розглядаються саме в трьох позначених аспектах: технологічна придатність, комфортність та естетичність. Однак деякі автори розглядають четвертий параметр якості – «значущість», який дослідниками тісно пов'язується зі ступенем унікальності ресурсів (В.А. Квартальнов, І.І. Пирожник, Е.Л. Плісецький, Т.К. Сергеева, В.В. Храбовченко) [8].

За ступенем значущості ресурси поділяються на: ресурси світового значення, ресурси вітчизняного значення, ресурси місцевого значення.

Значущість туристських ресурсів тісно пов'язана з розвитком суспільства і їхньою територіальною поширеністю. Сьогодні (на практиці) ступінь значущості ресурсів є дуже важливою якісною характеристикою ресурсів (як на рівні окремих турпродуктів, так і на рівні регіонів).

Отже, виділені чотири параметри якості дозволяють оцінити й диференціювати туристські ресурси з різних аспектів їхньої якості, але крім цього, вони дозволяють визначити інтегровану оцінку якості туристських ресурсів.

3. Класифікації туристських ресурсів за характеристиками, не пов'язаними з оціночними показниками. Класифікації цієї групи взаємопов'язані, ще й у деяких випадках спостерігається однаковий видовий склад факторів за різних класифікаційних підстав.

Перший критерій класифікації – це «походження ресурсів». Автори дають різні видові назви ресурсам, розділеним за цим критерієм, але всі вони однаково характеризують виділені види. Одні ресурси створені природним шляхом і дістаються країні, регіону або будь-якої території даром. До них належать особливості ландшафту, кліматичні умови, водні та мінеральні ресурси, особливості флори і фауни. Крім того, до цієї групи включають історико-культурну спадщину, яка представлена історичними пам'ятниками, меморіальними місцями, народними промислами, музеями, традиціями і звичаями, особливостями побутового та господарського життя. Інші ресурси отримані в результаті інвестицій, є наслідком виробничої діяльності. До них належать елементи гостинності: готельне господарство, транспорт, харчування, а також видовищні і розважальні об'єкти. Отже, за своїм походженням туристські ресурси поділяються на: «природні» – об'єкти та явища, приурочені до конкретної території, і «породжені» – створені, рукотворні об'єкти і явища.

Наступною ознакою диференціації ресурсів є мінливість, за якою ресурси поділяються на статичні й динамічні чинники. Статичні чинники мають неминуще, незмінне значення. Людина пристосовує їх до туристських потребам, робить їх доступнішими для використання. Динамічні фактори змінюються у часі й просторі.

Зміст зазначених видів свідчить про еквівалентність підмножин, сформованих критеріями «походження» і «мінливість», тобто підмножина «природних» чинників еквівалентна підмножині «статичних» чинників, а «породжених» – «динамічному». Між групами факторів, утворених цими критеріями, спостерігається причинно-наслідковий зв'язок: фактори є статичними, тому що вони сформовані у природний (протягом тривалого періоду) спосіб, і динамічними, тому що вони зроблені в результаті людської діяльності (за період набагато менш тривалий, ніж у першому випадку). Отже, якщо не стоїть особливої мети, то можна ці два критерії об'єднати.

Дві інші класифікації: за призначенням і значущістю, теж еквівалентні за складом і між ними також простежується зв'язок, тому розглянемо ці класифікації спільно.

До першої групи (за обома класифікаційними ознаками) належать ресурси, що створюють умови задоволення потреби у відновленні фізичних і духовних сил людини, їх призначенням є задоволення цільових туристських потреб, і тому вони є базою (кістяком) під час формування туристської пропозиції. До цієї групи належать природні та соціокультурні ресурси.

Другу групу утворюють фактори, що забезпечують умови життєдіяльності людини, тобто ресурси, у яких непряме (щодо туристських цілей) призначення – це задоволення сполучених потреб. Оскільки ресурси цієї групи лише коректують (збільшують або зменшують) задоволеність від використання туристського продукту (призначеного для задоволення певної цільової потреби), то вони є вторинними під час формування турпродукту. До цієї групи належать інфраструктурні ресурси.

Класифікації туристських ресурсів ґрунтуються на різних критеріях. Одним із базових критеріїв стає спроба виділити первинні та вторинні ресурси або в іншій редакції – безпосередні і непрямі.

Відповідно до цієї ознаки, до первинних (безпосередніх) належать ті ресурси, що використовують туристи і рекреанти.

Освоєння цих ресурсів неможливе без залучення вторинних (непрямих), до яких зараховують усі економічні та інші ресурси. Отже, провідна роль належить безпосереднім рекреаційним ресурсам, а аналіз, проведений за таким критерієм, відображає специфіку використання туристського потенціалу території.

Доцільність використання цієї класифікації для цілей обліку і аналізу підтверджується використанням у законодавчій практиці, оскільки сприяє вирішенню завдань обліку та аналізу потенціалу розвитку туризму на регіональному рівні.

Узагальнивши позначені класифікації, складена класифікація туристських ресурсів регіону, що наведена у таблиці 1.

Таблиця 1

Класифікація туристських ресурсів

Критерії класифікації	Види туристських ресурсів			Джерело
	Природнокліматичні	Соціокультурні	Інфраструктурні	
Походження	Природні		Породжені	А.Ю. Александрова [6]
	Основні		Розвинені	І.А. Ревинський, Л.С. Романова [7]
	Природні		Штучні	В.А. Квартальнов [8]
	Приурочені до конкретної території		Створені, рукотворні об'єкти	Г.П. Долженко [9]
Змінність	Статичні		Динамічні	Г.А. Карпова [10], І.В. Зорін, Т.А. Ірісова [11]
Призначення відносно потреб	Рекреаційні		Інфраструктурні	І.Н. Гаврильчак [12]
	Безпосередні		Опосередковані	Л.П. Людвіг [13]
Значення відносно турпродукту	Базові		Вторинні	Р. Гранде [14]
	Первинні		Похідні	Н.І. Кабушкін [15]

Управління розвитком туризму в регіоні можливо тільки через динамічні (мінливі) ресурси. Адже, насправді, щоб навіть найунікальніший статичний (природний) ресурс пристосувати до туристської діяльності, необхідно підкріпити його динамічними (рукотворними) ресурсами, хоча б здатними задовольнити основні потреби туристів.

Висновки. За результатами проведеного дослідження можливо зробити наступні висновки:

– регіони володіють туристськими ресурсами, які в практично незмінному вигляді «подаровані» їм природою; ці ресурси створюють фон туристської діяльності, який, як би не хотілося, змінити неможливо, можна тільки пристосувати; і ресурсами, які можна змінювати, розвивати, створювати, «маневрувати» ними для досягнення соціально-економічних цілей;

– ресурси регіону можуть виступати як об'єктами туристичного інтересу, здатними залучити, зацікавити туристів у відвідуванні регіону, так і об'єктами, що підкріплюють (збільшують) споживчу цінність регіональних туристських продуктів, тобто створюють конкурентні переваги перед регіонами з еквівалентними мотивуючими ресурсами;

– у кожному регіоні, навіть значно обділеному природними умовами, можливий соціально та економічно значущий розвиток туризму завдяки створенню і розвитку ресурсів, здатних привернути увагу привабливих туристських сегментів, і підкріпити регіональні турпродукти.

Література

1. Офіційний сайт World Tourism Organization UNWTO [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www2.unwto.org/>
2. Дорогунцов С. І. Екологія : підручник / С. І. Дорогунцов, К. Ф. Коценко, М. А. Хвестик – Київ : КНЕУ, 2005. – 371 с.

3. Кузик С. П. Географія туризму : навчальний посібник / С. П. Кузик. – Київ : Знання, 2011. – 271 с.
4. Гавриленко О. П. Екогеографія України : навч. посібник / О.П. Гавриленко – Київ : Знання, 2008. – 646 с.
5. Шкарлет С. М. Тенденції і перспективи розвитку туристичної галузі України у складі національної та світової економіки / С. М. Шкарлет, О. М. Кальченко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 10. – С. 36–43
6. Александрова А. Ю. Международный туризма : учеб. пособие для вузов / А. Ю. Александрова. – М. : Аспект Пресс, 2001. – 464 с.
7. Ревинский И. А. Поведение фирмы на рынке услуг. Туризм и путешествия : учеб. пособие / П. А. Ревинский, Л. С. Романова. – Новосибирск : Сиб. унив. изд-во, 2001. – 304 с.
8. Квартальнов В. А. Туризм : учебник / В. А. Квартальнов. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 320 с.
9. Долженко Г. П. О туристских ресурсах России / Г. П. Долженко // Актуальные вопросы теории и практики туризма. Труды. – СПб, 1997. – Вып. 2. – С. 29–34.
10. Экономика современного туризма / под ред. Г. А. Карповой. – М. : Издательский торговый дом "Герда", 1998. – 412 с.
11. Менеджмент туризма. Туризм и отраслевые системы : учебник / под ред. В. А. Квартальнова, П. В. Зорина. – М. : Финансы и статистика, 2001. – 272 с.
12. Гаврильчак И. Н. Туризм как определяющий фактор модернизации экономики и стабилизации социальной обстановки в России : автореф. дис. ... док. экон. наук / И. Н. Гаврильчак ; СПбГИСЭ. – СПб, 2002. – 33 с.
13. Даниленко Н.Н. Региональные туристские ресурсы: понятие, влияние на развитие туризма, стратегии управления / Н.Н. Даниленко, Л.П. Людвиг. – Иркутск : Изд-во БГУЭП, 2008. – 210 с.
14. Ланкар Р. Туристический маркетинг / Р. Ланкар, Р. Оллье. – М. : Экономика, 1993. – 99 с.
- Кабушкин Н. И. Менеджмент туризма : учеб. пособие / Н. И. Кабушкин. – Минск : БГЭУ, 2004. – 644 с.

References

1. Ofitsiyniy sait World Tourism Organization UNWTO. URL: <http://www2.unwto.org/>
2. Dorohuntsov S. I. Ekolohiia : pidruchnyk / S. I. Drohuntssov, K. F. Kotsenko, M. A. Khvestyk – Kyiv : KNEU, 2005. – 371 s.
3. Kuzyk S. P. Neohrafiia turyzmu : navchalnyi posibnyk / S. P. Kuzyk. – Kyiv : Znannia, 2011. – 271 s.
4. Havrylenko O. P. Ekoehrafiia Ukrainy : navch. posibnyk / O.P. Havrylenko – Kyiv : Znannia, 2008. – 646 s.
5. Shkarlet S. M. Tendentsii i perspektyvy rozvytku turystychnoi haluzi Ukrainy u skladi natsionalnoi ta svitovoi ekonomiky / S. M. Shkarlet, O. M. Kalchenko // Aktualni problemy ekonomiky. – 2009. – 10. – S. 36–43
6. Aleksandrova A. Yu. Mezhdunarodnyi turyzma : ucheb. posobyе dlia vuzov / A. Yu. Aleksandrova. – M. : Aspekt Press, 2001. – 464 s.
7. Revynskiy Y. A. Povedenye fyrmy na rynke usluh. Turyzm y puteshestviya : ucheb. posobyе / P. A. Revynskiy, L. S. Romanova. – Novosybyrsk : Syb. unyv. yzd-vo, 2001. – 304 s.
8. Kvartalnov V. A. Turyzm : uchebnyk / V. A. Kvartalnov. – M. : Fynansy i statystyka, 2000. – 320 s.
9. Dolzhenko H. P. O turistskih resursakh Rossii / H. P. Dolzhenko // Aktualnye voprosy teorii i praktiki turyzma. Trudy. – SPb, 1997. – Vyp. 2. – S. 29–34.
10. Ekonomyka sovremennoho turyzma / pod red. H. A. Karpovoi. – M. : Yzdatelskiy torhovyy dom "Herda", 1998. – 412 s.
11. Menedzhment turyzma. Turyzm i otraslevye systemy : uchebnyk / pod red. V. A. Kvartalnova, P. V. Zoryna. – M. : Fynansy i statistika, 2001. – 272 s.
12. Havrylchak Y. N. Turyzm kak opredeljaiushchyi faktor modernyzatsyy ekonomiky i stabylyzatsyy sotsyalnoi obstanovky v Rossyy : avtoref. dys. ... dok. ekon. nauk / Y. N. Havrylchak ; SPbHYSE. – SPb, 2002. – 33 s.
13. Danylenko H.H. Rehyonalnye turystskye resursy: poniatye, vlyianye na razvytye turyzma, stratelyu upravlenyia / H.H. Danylenko, L.P. Liudvyh. – Yrkutsk : Yzd-vo BHUEP, 2008. – 210 s.
14. Lankar R. Turisticheskiy marketinh / R. Lankar, R. Olle. – M. : Ekonomyka, 1993. – 99 s.
15. Kabushkyn N. Y. Menedzhment turyzma : ucheb. posobyе / N. Y. Kabushkyn. – Minsk : BHЭУ, 2004. – 644 s.

Рецензія/Peer review : 14.11.2017

Надрукована/Printed : 19.12.2017

Рецензент: прорецензовано редакційною колегією